

Kutbüddin Bahtiyâr Kâkî ve Ferîdüddin Genc-i Şeker'in sohbetlerine devam etti. Kutbüddin'den veya Muînüddin Siczî'den Çiştîyye hırkası giydi. Gençlik yıllarında yaptığı uzun seyahatlerden sonra İltutmuş'un idaresi altındaki Delhi'ye yerleşti. 643 (1246) yılının Ramazan ayında vefat etti; vasiyeti üzerine Kutbüddin Bahtiyâr Kâkî'nin kabrinin yanına defnedildi. Dârâ Şükûh onun kabrini ziyaret ettiğini söyler (*Sefînetü'l-evliyâ*, s. 114).

Çiştî şeyhlerinden Nizâmeddin Evliyâ müridlerine, "Gerek benim gerekse sizlerin ihtiyaç duyduğu her şey Nâgevrî'nin eserlerinde vardır" diyerek onun tasavvufdaki üstün mertebesine işaret etmiştir. Semâa düşkün olması Nâgevrî'ye birçok taraftar kazandırmışsa da aynı zamanda ulemânın kendisini ağır biçimde suçlayıp aleyhinde fetva vermesine ve sürgüne gönderilmesi için sultan nezdinde teşebbüse geçmesine sebep olmuştur. Ancak semâdan hoşlanan Minhâcüd-din Osman b. Muhammed el-Cûzânî'nin kadı olması ile hakkındaki şikâyetler sonuçsuz kalmıştır.

Ziraatla meşgul olup el emeğiyle geçinen Hamîdüddin'in Hint yogilerinin, ayrıca vejeteryanizmin etkisi altında kaldığından söz edilir (Schimmel, s. 304). Esmâ-i hüsnâyı şerh etmek için yazdığı *Me-tâli'u's-şümûs* ile ilâhî muhabbet ve mârifet hakkındaki kırk hadisi şerheden *Şerh-i Erba'în* adlı iki eseri günümüze kadar gelmiştir (Aligarh Mevlânâ Âzâd Ktp., Habîb Genc koleksiyonu). Abdülhak ed-Dihlevî *Ah̄bârü'l-aḥyâr*'da (Delhi 1309) ona ait olduğunu söylediği *Levâ'ih* ve *Levâmî*' adlı eserlerden alıntılar yapmıştır. Rızâ Kuli Han Hidâyet de Sühreverdiyye tarikatının Hindistan'daki önemli bir temsilcisi olan Nâgevrî'nin *Râ-ḥatü'l-kulûb* ve *'Işknâme* adlı iki eseri daha bulunduğunu söyleyerek ona ait iki rubâiyi iktibas etmiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Mîrhord, *Siyerü'l-evliyâ*³ (trc. İcâzülhak Kud-dûsî), Lahor 1992, s. 789-791; Dârâ Şükûh, *Sefînetü'l-evliyâ*³, İstanbul 1326, s. 113 vd.; Emîr Hasan Siczî, *Fevâ'idü'l-fu'âd*, Leknev 1302/1885; Rızâ Kuli Han Hidâyet, *Tezkire-i Riyâzû'l-ârifîn*, Tahran 1316 hş., s. 66; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, I, 167; Rahman Ali, *Tezkire-i 'Ulemâ-i Hind*, Karaçi 1961, s. 169-170; Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, s. 304, 348, 356, 358; Menâzır Ahsen Geylânî, *Pâk u Hind meyn Müselmânân ka Nizâm-ı Ta'lim u Terbiyet*, Lahor, ts. (Mektebe-i Rahmâniyye), II, 143-146; I. H. Siddiqui, "Ḥamid al-Din Kâdî Nâgawrî", *EI² Suppl.* (İng.), s. 353.



ETHEM CEBECİOĞLU

HAMİDÜDDİN SİVÂLÎ

(حميدالدين سوالي)

(ö. 674/1276)

Çiştîyye tarikatına mensup
Hindistanlı sūfî.

VII. (XIII.) yüzyılın başlarında Delhi'de doğdu. Ashaptan Saîd b. Zeyd'in soyundan gelen ailesi müslüman yönetici sınıfına mensuptur. İyi bir eğitim görmesine rağmen gençlik yıllarında zevk ve safaya düşkün biri olarak dikkati çeken Hamîdüddin daha sonra dinî bir hayat tarzı sürdürmeye karar verdi ve Ecmîr'de İslâmiyet'i yaymaya çalışan Çiştîyye tarikatının kurucusu Hâce Muînüddin Hasan el-Çiştî'ye (ö. 633/1236) intisap etti. Sülûkünü kısa sürede tamamlaması üzerine şeyhi kendisine "sultânü't-târikîn" unvanını verdi ve bu unvanla tanındı. Çiştîyye tarikatından hilâfet aldıktan sonra Ecmîr'den ayrılarak Nâgevrî şehri yakınlarında bir köy olan Sivâl'e yerleşti. Burada mensubu olduğu yönetici sınıfıyla ilgisini kesti ve iki dönümlük arazisini ekip biçerek geçimini sağladı.

Hamîdüddin Sivâlî, Çiştîyye tarikatının Hindistan topraklarında yayılmasını sağlayan ilk önemli Çiştî şeyhlerinden biridir. Diğer Çiştî şeyhleri şehir merkezlerinde faaliyet gösterirken Hamîdüddin irşad çalışmalarını kırsal kesimde sürdürmeyi tercih etmiştir. Ortaçağ Hint-İslâm dünyasının ünlü sūfîsi Bahâeddin Zekeriyâ'ya ve dönemin diğer mutasavvıflarına dinî ve tasavvufî konularda mektuplar gönderen Hamîdüddin Sivâlî bazı şiir ve tasavvufî risâleler kaleme almıştır. Abdülhak ed-Dihlevî'nin *Ah̄bârü'l-aḥyâr* adlı eserinde bu risâlelerden geniş nakiller bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mîrhord, *Siyerü'l-evliyâ*³ (trc. İcâzülhak Kud-dûsî), Lahor 1992, s. 280-286; Abdülhak ed-Dihlevî, *Ah̄bârü'l-aḥyâr*, Delhi 1414/1994, s. 67-84; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, I, 111-112; Storey, *Persian Literature*, I, 6, 1192; I. H. Siddiqui, "Ḥamid al-Din Süfî Nâgawrî Sivâlî", *EI² Suppl.* (İng.), s. 353.



ETHEM CEBECİOĞLU

HAMİM

(حميم)

Kur'an-ı Kerim'de
cehennemliklere içirileceği bildirilen
kaynar su
(bk. CEHENNEM).

HAMİS

(الخميس)

İslâm devletlerinde
ordunun savaş sırasında
esas aldığı beşli tertip
(mukaddime, kalb,
meymene, meysere, saka)
(bk. ORDU).

HÂMIŞ

(bk. HÂŞİYE).

HAMİT ARASLI

(1909-1983)

Şarkiyat, Türkoloji
ve folklor alanlarındaki
çalışmalarıyla tanınan
Azerbaycanlı ilim adamı.

23 Şubat 1909'da Gence'de doğdu. Asıl adı Hemid Mehemedtağioğlu'dur. Küçük yaşta babasını kaybettiğinden üvey babası tarafından büyütüldü. Babasından kalan zengin kütüphane ve annesi Hürrü-beyim'in klasik Şark ve Azerbaycan edebiyatı hakkındaki bilgisi küçük yaştan itibaren onu etkiledi. İlk ve orta tahsilini Arapça ve Farsça öğrenmeye başladığı Gence Medresesi'nde tamamlayarak (1915-1920) devrin en önemli okullarından biri sayılan Gence Dârülmuallimîni'nde okudu (1920-1926). Daha sonra öğretmenlik ve yöneticilik yaptığı Nebiağılı köyünde bulunduğu esnada folklor ve halk edebiyatıyla ilgilendi, derlemeler yaptı (1926-1928).

1928'de Bakü'ye gitti. Bu sırada bir yandan öğretmenliğini sürdürürken bir yandan da Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsü'nün Dil ve Edebiyat Fakültesi'ne devam etti. Gösterdiği üstün başarı



Hamit Arasli